

Παρούσα κατάσταση των λιβαδιών και δασών στην Αλβανία και προοπτικές ανάπτυξή τους

V. Mine, T. Mako και R. Peka

Γενική Διεύθυνση Δασών και Βοσκοτόπων, Αλβανία

Περίληψη

Τα λιβάδια και κοφτολίβαδα της Αλβανίας ανέρχονται σε 416.000 εκτάρια και αποτελούν το 16% της συνολικής επιφάνειας της χώρας. Το μεγαλύτερο μέρος των εκτάσεων αυτών βόσκειται κατά τους θερινούς μήνες (θερινά λιβάδια) και ανήκει ιδιοκτησιακά στους Δήμους και τις Κοινότητες. Το ζωικό κεφάλαιο της Αλβανίας περιλαμβάνει περίπου 1.900.000 πρόβατα, 1.100.000 αίγες και 730.000 βοοειδή. Όλα τα αιγοπρόβατα και ένα σημαντικό μέρος των βοοειδών βόσκουν στα λιβάδια, αλλά και στα δάση. Τα τελευταία καλύπτουν το 35% της Αλβανίας και περιλαμβάνουν, εκτός των υψηλών και πρεμνοφυών δασών, και τους θαμνώνες. Η βοσκοφόρτωση των λιβαδιών υπολογίζεται σε 6,8 μζμ/ha/έτος, ενώ η βοσκοϊκανότητα δεν υπερβαίνει τις 4,5 μζμ/έτος, πράγμα που υποδεικνύει υπερβόσκηση. Η Δασική Υπηρεσία, στην οποία ανήκει η αρμοδιότητα της διαχείρισης και βελτίωσης των λιβαδιών, επενδύει γύρω στα 300.000 δολάρια των Η.Π.Α. κατ'έτος, κυρίως σε έργα υποδομής. Ο μελλοντικός σχεδιασμός για τα λιβάδια περιλαμβάνει: α) τη σύνταξη ολοκληρωμένων μελετών, β) την οργάνωση της διαχείρισης και διοίκησής τους, γ) την εγκατάσταση πρότυπων λιβαδικών μονάδων σε θαμνώνες και μερικώς δασοσκεπείς εκτάσεις και δ) την αποκέντρωση της ιδιοκτησίας με τη μεταφορά δασών και λιβαδιών στην τοπική αυτοδιοίκηση.

Λέξεις κλειδιά: Κύριες χρήσεις γης, ιδιοκτησία λιβαδιών, κτηνοτροφικό κεφάλαιο, επενδύσεις στα λιβάδια, αναπτυξιακοί άξονες.

Εισαγωγή

Τα δάση και λιβάδια της Αλβανίας βρίσκονται σε μια δύσκολη κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά το 1990. Οι φυσικοί αυτοί πόροι που καλύπτουν περισσότερο από το 50% της χώρας χρειάζονται βασικές αλλαγές στη διαχείριση καθώς και στον έλεγχο, οι οποίες πρέπει να συμβαδίζουν με την κυβερνητική πολιτική για τον τομέα αυτό, αλλά και με το περιβάλλον γενικότερα (Postoli et al. 2004).

Η συνεχής προστασία, η ορθολογική χρήση και η σωστή εκτίμηση των ωφελειών του κοινού από τα δάση και τα λιβάδια σε συμφωνία με τις επιμέρους απαιτήσεις των διαφόρων στρωμάτων της κοινωνίας μπορεί να επιτευχθεί με την αειφορική πολυλειτουργική διαχείριση. Στο νέο στάδιο της ολοκλήρωσης της Αλβανίας στις ευρωπαϊκές δομές μετά από μια περίοδο υπερκάρπωσης, υπερβόσκησης και κακοδιαχείρισης των δασικών και λιβαδικών πόρων εξαιτίας πολιτικών και κοινωνικο-οικονομικών λόγων, έχει σημασία η χάραξη μιας νέας στρατηγικής για την ανάπτυξη των δασών και λιβαδιών, η οποία θα προχωρήσει πέρα από το μεταβατικό στάδιο.

Για τη στρατηγική ανάπτυξη του τομέα των δασών και των λιβαδιών δύο στόχοι είναι προφανείς:

- Να εξασφαλισθεί η ανόρθωση και προστασία της ακεραιότητας αυτής της φυσικής κληρονομιάς και στο πλαίσιο αυτό, ακόμα και της δασικής και λιβαδικής βιοποικιλότητας.

- Να συμβάλει η δασική οικονομία στη μείωση της φτώχειας στις αγροτικές περιοχές.
Ο τομέας των λιβαδιών είναι πολύ σπουδαίος για τον Αλβανικό πληθυσμό και τη ζωϊκή παραγωγή. Τα κτηνοτροφικά ζώα αποτελούν την κύρια πηγή εισοδήματος για τις οικογένειες στις αγροτικές περιοχές. Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαία η αειφορική διαχείριση των λιβαδικών και γενικότερα των δασικών εκτάσεων.

Μεθοδολογία

Στην εργασία αυτή χρησιμοποιήθηκαν τα στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα δάση και τα λιβάδια καθώς και τα αγροτικά ζώα. Οι κύριες πηγές των στοιχείων είναι:

- Η Εθνική Απογραφή των Δασών (DGFP 2003)
- Η Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη των Δασών και Λιβαδιών στην Αλβανία (Anonymous 2004)
- Το Ετήσιο Στατιστικό Δελτίο (INSTAT 2003)

Με την ανάλυση των στοιχείων αυτών θα γίνει προσπάθεια εξαγωγής κάποιων συμπερασμάτων σχετικών με την αλλαγή της διαχείρισης και ανάπτυξης αυτού του τομέα.

Παρούσα κατάσταση των δασών και των λιβαδικών εκτάσεων της Αλβανίας

Χρήσεις γης

Στον πίνακα 1 φαίνονται οι κύριες χρήσεις γης από το 1950 μέχρι το έτος 2003. Είναι σαφές ότι οι γεωργικές εκτάσεις αποτελούσαν μόνο το 14% του συνόλου της χώρας το 1950, ενώ από το 1990 και μετά το ποσοστό τους ανέβηκε στο 24%. Αντίθετα, τα δάση κάλυπταν το 45% της επικράτειας το 1950, ενώ από το 1990 και μετά η κάλυψη αυτή μειώθηκε στο 36%. Το ίδιο συνέβη και στα λιβάδια, όπου από 28% το 1950 σήμερα καλύπτουν μόνο το 16% της χώρας. Οι αλλαγές αυτές οφείλονται στην πολιτική αύξηση των γεωργικών εκτάσεων που εφάρμοσε το κομμουνιστικό καθεστώς στις 10ετίες '60 και '70 σε βάρος των δασών και των λιβαδιών με το σύνθημα: «Ας ανεβούμε στα βουνά και ας τα κάνουμε εξίσου παραγωγικά με τις πεδιάδες». Ένα μεγάλο μέρος των δασών και λιβαδιών που μετατράπηκαν σε γεωργικές εκτάσεις εγκαταλείφθηκε μετά την αλλαγή του καθεστώτος στις αρχές της 10ετίας του 1990 εξαιτίας των οριακών αποδόσεων με αποτέλεσμα οι «άλλες χρήσεις» του πίνακα 1 να αυξηθούν από 13% που ήταν το 1950 σε 24% που είναι σήμερα.

Πίνακας 1. Χρήσεις γης της Αλβανικής επικράτειας (σε χιλιάδες ha).

Χρήσεις γης	1950	1990	1995	2003
Γεωργικές καλλιέργειες	391	704	702	701
Δάση	1.282	1.045	1.052	1.057
Φυσικά λιβάδια και κοφτολίβαδα	816	417	428	416
Άλλες χρήσεις	386	709	693	701
Σύνολο	2.875	2.875	2.875	2.875

Δάση

Στην κατηγορία «Δάση» υπάγονται όχι μόνο τα υψηλά (σπερμοφυή) και πρεμνοφυή δάση, αλλά και οι θαμνώνες. Οι συγκεκριμένες εκτάσεις (σε εκτάρια) για τις κατηγορίες αυτές έχουν ως εξής (στοιχεία 2003):

Υψηλά δάση:	459.490
-κωνοφόρα (πεύκα και έλατα)	172.040
-πλατύφυλλα (οξιές και δρύες)	287.450
Πρεμνοφυή	319.440
Θάμνοι	257.250
Άλλα δασικά είδη	21.460
Σύνολο	1.057.640

Ιδιοκτησιακά, το δασικό κεφάλαιο διακρίνεται ως εξής (στοιχεία 2003):

Δημόσια	73%
Κοινοτικά	26%
Ιδιωτικά	1%

Γενικά, η κατάσταση των δασών δεν είναι πολύ καλή εξαιτίας κυρίως των παράνομων υλοτομιών που συνέβησαν στα έτη που ακολούθησαν την αλλαγή του καθεστώτος και την αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να ελέγξει αυτές τις παρανομίες.

Λιβάδια και αγροτικά ζώα

Στον πίνακα 2 φαίνεται η διάκριση των βοσκοτόπων ανάλογα με την υψομετρική ζώνη στην οποία βρίσκονται και την αντίστοιχη χρήση την οποία δέχονται. Από τον πίνακα αυτό είναι φανερό ότι το 70% των λιβαδιών και κοφτολίβαδων χρησιμοποιούνται κατά τους θερινούς μήνες (Μάιο-Οκτώβριο) και μόνο το 30% κατά τους χειμερινούς μήνες (Νοέμβριο-Απρίλιο).

Πίνακας 2. Λιβάδια και ζωικό κεφάλαιο.

Λιβάδια, ιδιοκτησιακό καθεστώς και ζωικό κεφάλαιο	Έκταση (εκτάρια)
Τύπος λιβαδιού	
1. Θερινά	336.560
2. Χειμερινά	144.240
Σύνολο	480.800
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	
1. Δημόσια	168.280
2. Κοινοτικά	278.864
3. Ιδιωτικά	33.656
Σύνολο	480.800
Ζωικό κεφάλαιο	Αριθμός ζώων
1. Πρόβατα	1.938.700
2. Γίδια	1.103.600
3. Βοοειδή	728.400
Σύνολο	3.770.700

Επίσης, από τον ίδιο πίνακα προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος των λιβαδιών και κοφτολίβαδων (58%) είναι κοινοτικές εκτάσεις, 35% είναι δημόσιες και μόνο το 7% περίπου είναι ιδιωτικές. Σχετικά με το ζωικό κεφάλαιο, ο πίνακας δείχνει ότι τα πρόβατα αποτελούν την πολυπληθέστερη κατηγορία μηρυκαστικών ζώων με δεύτερη τα γίδια και τρίτη τα βοοειδή.

Στον πίνακα 3 φαίνεται η πίεση βόσκησης που ασκείται από τις διάφορες κατηγορίες ζώων στα δάση και στα λιβάδια. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τουλάχιστον το 50% του ζωικού κεφαλαίου των βοοειδών βόσκει στα λιβάδια και δάση, ότι τουλάχιστον 300 000 εκτάρια δασών βόσκονται από τα κτηνοτροφικά ζώα και ότι η βοσκοϊκανότητα στα λιβάδια εκτιμάται σε 4-4,5 μικρές ζωικές μονάδες ανά εκτάριο.

Πίνακας 3. Βοσκοφόρτωση δασών και λιβαδιών (μικρές ζωικές μονάδες/εκτάριο) (Papanastasis 2003).

Είδος ζώου	Αριθμός ζώων			Σύνολο γης
	Δασών	Λιβαδιών		
Πρόβατα (1)	1.938.700		4,4	
Γίδια (2)	1.103.600	1,1		
Σύνολο (1+2)	3.042.300		6,8	
Βοοειδή (κεφάλαιο)	728.400			
Βοοειδή (μζμ) (3)	3.642.000		8,2	
Σύνολο (1+2+3)	6.684.300			2,3

Έργα υποδομής και επενδύσεις στη λιβαδοπονία

Τα μοναδικά έργα υποδομής που γίνονται στα λιβάδια είναι οι ποτίστρες και δεξαμενές για την ύδρευση των ζώων. Ο πίνακας 4 δίνει μια συνοπτική εικόνα των έργων που έχουν κατασκευαστεί στα λιβάδια της Αλβανίας τα τελευταία έτη.

Πίνακας 4. Έργα ποτισμού (αριθμοί) που έχουν γίνει στα λιβάδια της Αλβανίας.

Ιδιωτικό καθεστώς	Σημεία ποτίσματος	Βρύσες	Λούτσες	Λεκάνες ποτισμού
Δημόσια	1.200	120	90	1.300
Κοινοτικά	900	44	40	200
Σύνολο	2.100	164	130	1.500

Οι ετήσιες επενδύσεις στους βοσκότοπους εξισώνονται με τα έσοδα από αυτούς. Κάθε χρόνο επανεπενδύεται το ποσό των εσόδων. Το ποσό αυτό υπολογίζεται σε 300.000 δολάρια το χρόνο. Οι επενδύσεις γίνονται για ανακατασκευές και συντήρηση της υποδομής.

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα εξής:

- υπάρχει υπερβολικός αριθμός βοσκόντων ζώων στα λιβάδια
- οι υποδομές των λιβαδιών είναι ανεπαρκείς,
- οι επενδύσεις που γίνονται στη λιβαδοπονία είναι πολύ μικρές, και
- τα λιβάδια της Αλβανίας χρησιμοποιούνται με αλόγιστο τρόπο.

Σχεδιασμός μελλοντικής στρατηγικής

Η κύρια στρατηγική για την αξιοποίηση των λιβαδιών της Αλβανίας βασίζεται στην αειφορική χρήση των δημοσίων λιβαδικών εκτάσεων. Η στρατηγική αυτή έχει τέσσερις στόχους, οι οποίοι περιλαμβάνουν διάφορες δράσεις ως εξής:

Στόχος 1. Μελέτη και προσδιορισμός της παρούσας κατάστασης, των συστημάτων χρήσης, της ολοκληρωμένης, πολυλειτουργικής και αειφορικής διαχείρισης των λιβαδικών εκτάσεων.

Δράσεις:

- Μελέτη της παρούσας κατάστασης και της βοσκοϊκανότητας των δημόσιων κοινοτικών λιβαδικών εκτάσεων λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των άγριων και των αγροτικών ζώων.
- Μελέτη και προσδιορισμός των συστημάτων χρήσης των φυσικών λιβαδικών εκτάσεων ώστε να χρησιμοποιηθούν ως βάση για τον προσδιορισμό των διαχειριστικών πρακτικών.
- Εγκατάσταση εξειδικευμένων μονάδων στη Δασική Υπηρεσία για την αειφορική χρήση και διαχείριση των λιβαδικών εκτάσεων.
- Για μια αειφορική, ποιοτική, και πολυλειτουργική διαχείριση των λιβαδικών εκτάσεων από την Πολιτεία.
- Για μια αειφορική, ολοκληρωμένη, πολυλειτουργική διαχείριση των λιβαδικών εκτάσεων σύμφωνα με τα διαχειριστικά σχέδια, που προτείνονται από ειδικούς και εγκρίνονται από τη Γενική Διεύθυνση Δασών και Βοσκοτόπων.
- Προσδιορισμός και εκτίμηση όλων των προϊόντων (ξύλεια, φαρμακευτικά φυτά, θηράματα, οικοτουρισμός, κλπ) και των εσόδων που λαμβάνονται από την πολυλειτουργική χρήση.
- Απαγόρευση των «παραδοσιακών» εμπρησμών με σκοπό την ανανέωση της βλάστησης.

Στόχος 2. Οργάνωση των εργασιών για τη διαχείριση και την ορθολογική αποτίμηση των λιβαδικών εκτάσεων

Δράσεις:

- Επανεκτίμηση και προσδιορισμός των δασμών αναλόγως της οικολογικής ζώνης, της οικονομικής αξίας και της κατάστασης της βλάστησης.
- Απασχόληση των τοπικών κοινωνιών που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή αυτών των λιβαδικών εκτάσεων.
- Ενθάρρυνση μαζικών ή ατομικών πρωτοβουλιών για τη βελτίωση της κατάστασης των λιβαδιών.
- Αύξηση των επενδύσεων για τη βελτίωση της οικολογικής κατάστασης και παραγωγικότητας των λιβαδικών εκτάσεων.
- Διάσπαση της τεράστιας δημόσιας έκτασης και επιμερισμός αυτής σε μεγάλες εκμεταλλεύσεις (500-1000 εκτάρια) και ιδιωτικοποίηση της χρήσης αυτών για μεγάλα χρονικά διαστήματα (τουλάχιστον για 30 χρόνια, με απώτερο σκοπό την ολοκληρωτική ιδιωτικοποίηση)

Στόχος 3. Εγκατάσταση βιώσιμων μονάδων παραγωγής (500 – 1000 εκτάρια) σε πεδινές εκτάσεις ή θαμνώνες με υψηλό δυναμικό παραγωγής δίνοντας για μακροχρόνια χρήση τα καλύτερα τμήματα αυτών (των δασο-λιβαδικών γαιών) σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς.

Δράσεις:

- Προσδιορισμός των δυνατοτήτων που υπάρχουν σ' αυτή την κατεύθυνση, συνυπολογίζοντας δημόσια δρυοδάση και θαμνώνες.
- Ανάπτυξη σχετικών νομοθετημάτων.
- Σχεδιασμός διαχείρισης αυτών των δασο-λιβαδικών μονάδων
- Ετοιμασία οδηγιών διαχείρισης των δασών και των λιβαδικών εκτάσεων που προορίζονται για δασο-λιβαδική χρήση.

Στόχος 4. Αποκέντρωση των ιδιοκτησιών – Συνέχιση των δικαιωμάτων δουλείας ή της μεταβίβασης της ιδιοκτησίας των δασών και των λιβαδικών εκτάσεων στην τοπική αυτοδιοίκηση, με ενίσχυση του αριθμού των οικογενειών που ζουν από την εκμετάλλευση των δασών.

Δράσεις:

- Το 40 % των δασικών πόρων να μεταφερθεί στις Κοινότητες.

- Εγκατάσταση της διαχειριστικής δομής των δασών και των λιβαδικών εκτάσεων στις Κοινότητες.

Βιβλιογραφία

- Anonymous. 2004. The national strategy for the development of the forests and pastures in Albania (report). Tirana.
- DGFP. 2003. Forest cadastra, Tirana.
- INSTAT. 2003. Statistical Bulletin of Albania, Tirana.
- Papanastasis. V.P. 2003. Special study on grazing impact on wooded lands including fuelwood consumption assessment. ANFI project (report). Tirana.
- Postoli, A., M. Diadand and V. Mine. 2004. Pylli dhe kullota dy entitete te pajtueshme apo ne kontradikte. Tirana.

Present condition of pastures and forests in Albania

V. Mine, T. Mako and R. Peka

General Directorate of Forests and Pastures, Albania

Summary

Pastures and meadows of Albania amount to 416.000 ha and cover 16% of the total area of the country. The largest part of these areas is grazed during summer and belongs to communes and villages. Livestock of Albania includes about 1.900.000 sheep, 1.100.000 goats and 730.000 cattle. All sheep and goats and a significant part of cattle graze in pastures but in forests as well. The latter covers 35% of Albania and include high forests, coppice and shrublands. The stocking rate of pastures is estimated to be 6,8 sheep equivalents/ha/year, while the grazing capacity is no more than 4,5 sheep equivalents/ha/year suggesting overgrazing. The General Directorate of Forests and Pastures where the responsibility of management and improvement pastures belongs invests 300.000 USD per year, mainly for infrastructure. The future planning for pastures includes: a) drawing up of integrated studies, b) organization of their management and administration, c) the establishment of model range units in shrublands and partially forested areas and d) the decentralization of ownership by giving part of forests and pastures to the communes.

Key words: Main land uses, pasture ownership, livestock numbers, investments in pastures, development axes.